

és az ALEPH legújabb változatát. Júliusra elkészültek ezen modulok cseh és szlovák nyelvű kézikönyvei. Az UNIMARC konverzió ellenőrzésére 30 ezer mintarekordot töltöttek a prágai csomóponti gépre és beindult rendszer kísérleti használata mind a négy nagykönyvtárban. A négy kezdeti adatbázis a következő:

– cseh könyvek kötelempéldányai (1983-1993), kb. 80 ezer rekord;

– szlovák dokumentumok kötelempéldányai (1974-1993), kb. 100 ezer rekord;

– a prágai nemzeti könyvtárban 1994 májusáig visszamenőlegesen konvertált tételek, kb. 80 ezer rekord;

– a szlovák nemzeti könyvtárban 1994 májusáig visszamenőlegesen konvertált tételek, kb. 40 ezer rekord.

1994 őszére tervezik a folyóiratkezelő modul tesztelését, az év végére pedig a cseh és szlovák cikkanyag (kb. 180 ezer cseh és 350 ezer szlovák tétel) betöltését a rendszerbe.

(Novák István)

Lásd még 284, 310

Számítógép-szoftver

94/336

ORTIZ-REPISO JIMÉNEZ, V. - OLMEDA GOMEZ, C.: Orientarse en Internet: Hytelnet 6.4 = Rev.Esp.Doc.Cient. 17.vol. 1994. 1.no. 9-24.p. Bibliogr. 8 tétel.

Res. angol nyelven

Tájékozódás az Interneten: a Hytelnet 6.4 szoftver

Számítógép-hálózat; Szoftver

A Peter Scott által kifejlesztett Hytelnet 6.4 verziószámú program az Internet-használók rendkívül hasznos eszköze. A hálózatok hálózata, az Internet napi három millió használójának legtöbbször az elérhető információk és szolgáltatások túl nagy száma okoz gondot. Az ebben való tájékozódást, illetve a szükséges szolgáltatáshoz való hozzáférést könnyíti meg a program.

Hozzásegít az OPAC-ok, bibliográfiai adatbázisok, levelezési szolgáltatások, elektronikus hirdetőtáblák (faliújságok), elektronikus folyóiratok, általános egyetemi tájékoztatók, elektronikus könyvek, szerverek (Archie, Gopher stb.) lokalizálásához, s ennek érdekében több, mint ezer telnet-címet tartalmaz. Az IBM (és kompatibilis) DOS, Macintosh és UNIX/VMS változatokban is létező program memóriarezidens, és bizonyos hipertext-tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek igen felhasználóbaráttá teszik. (A cikk részletesen ismerteti a használat módját és a program információtartalmát.)

(Mohor Jenő)

Lásd még 296, 306, 311-312, 327-328, 331

Elektronikus könyvtár

Lásd 301

KAPCSOLÓDÓ TERÜLETEK

Kiadói tevékenység

94/337

TENOPIR, Carol: Electronic publishing = Libr.J. 119.vol. 1994. 6.no. 40-42.p.

Elektronikus publikálás

Elektronikus publikáció

Már több, mint 10 éve annak, hogy F.W. Lancaster megjövendölte az elektronikus publikáció két fejlődési lépcsőfokát. Az első szakaszban az elektronikus kiadványok – a szövegben való ke-

reshetőségen kívül – nem többek, mint a nyomtatott változatok másolatai, függetlenül attól, hogy elektronikusan, papíron vagy mindkét formátumban terjesztik őket. A második szakaszban – az elektronikus hordozó sajátos lehetőségeit kihasználva – a kiadók már új és egyedi dokumentumtípusokat terveznek és állítanak elő. Ma már mindkét típusú elektronikus kiadvány létezik.

Az első szakasz „papírutánzó” kiadványainak két változata fejlődött ki. Az egyik típus csak szöveget tartalmaz; ez a számítógéppel előállított nyomtatott folyóiratok elektronikus melléktermékének tekinthető. A cikkekből ilyenkor hiányoznak az ábrák, a képek és a speciális karakterek, pl. a matematikai jelek. A legtöbb kereskedelmi online szolgáltatás még 20 év után is főleg ezt a típust kínálja, s a CD-ROM-ot is jobbra bibliográfiai vagy teljes szövegű ASCII fájlok terjesztésére használják. A másik típus a nyomtatott kiadványok tökéletesebb másolatára törekszik. Az eredeti folyóiratcikkeket szkennelrel digitalizálják, s így az elektronikus változat a képeket, az eredeti oldal-formátumokat és a betűtípusokat is híven tükrözi. Az esztétikus megjelenés ára azonban a szövegben való kereshetőség hiánya, ezért az ilyen folyóiratokat – legtöbbször CD-ROM-on terjesztve – főleg a bibliográfiai adatbázisokban való keresés kiegészítéseként az eredeti cikkek szolgáltatására használják.

A második fejlődési szakaszban szintén kétféle dokumentumtípus különböztethető meg. Az első típushoz az olyan ASCII dokumentumok tartoznak, amelyek egyediek, nincs nyomtatott változatuk, s ezért a könyvtárak is csak elektronikus úton juthatnak hozzájuk. Ilyenek az elektronikus folyóiratok és híradók, amelyeknek nemcsak a terjesztése történik elektronikusan, hanem a tartalmi előállítása is, vagyis a szerzők, kutatók, kritikusok online, interaktív módon vesznek részt a kiadvány létrehozásában. Néhány elektronikus folyóirat már több éve létezik, de e dokumentumtípus nagyméretű elburjánzásához (az elektronikus periodikumok és vitafórumok Strangelove-Kovacs féle kalauza 1993-ban már 240 címet sorolt fel) az Internet teremtette meg a lehetőséget. A könyvtáraknak nem könnyű eldönteni, hogy hogyan biztosítsák az elektronikus folyóiratok hozzáférhetőségét: tartsanak továbbképzést az olvasóknak az elektronikus elérésre? Archiválják ők maguk az egyes számokat? Készítenek katalógusokat, indexeket róluk az olvasók számára? Mi lesz, ha a folyóirat megszűnik?

A második szakasz fejlettebb dokumentumtípusát azok az egyedi publikációk jelentik, amelyeknek szintén nincsenek nyomtatott megfelelőik, de az ASCII szövegen túlmenően képeket is tartalmaznak. Ezek előállításához és használatához természetesen speciális hardver és szoftver szükséges. Ilyen például az OCLC által kiadott *Online Journal of Current Clinical Trials* és az *Online Journal of Knowledge Synthesis for Nursing*. A CD-ROM világából a multimédia-termékek sorolhatók ehhez a típushoz, amelyek a szövegen kívül grafikát, hangot és mozgóképet is szolgáltatnak. Ma már több ezer cím létezik belőlük. Maguk a termékek nem drágák, de a használatukhoz szükséges számítógépek aránylag költségesek; ez az oka, hogy a multimédia ma még nem terjedt el igazán a könyvtárakban.

(Novák István)

94/338

MOUNTIFIELD, H.M. - VAN BRAKEL, P.A.: Network-based electronic journals: a new source of information = *South-Afr.J.Librl.Inf.Sci.* 62.vol. 1994. 1.no. 28-33.p. Bibliogr.

A hálózati elektronikus folyóiratok mint új információforrások

Elektronikus folyóirat; Folyóirat; Számítógép-hálózat

A tudományos kommunikációnak és az információ másfajta publikálásának rendszere van kialakulóban a nemzetközi számítógépes hálózatokon (pl. Internet és BITNET). Egyre több olyan elektronikus folyóirat, hírlap válik elérhetővé, amelyeknek nincs is nyomtatott változata. Az elektronikus folyóiratok tudományos cikkeket és szemléket közölnek, rovataik vannak. Számos előnyös tulajdonságuk van a nyomtatott kiadványokkal szemben, mint például a megjelenés és terjesztés gyorsasága, és az előállítás és terjesztés viszonylagos olcsósága. Az elektronikus folyóiratok igen ígéretesek, de hatékonyságukat korlátozhatják a technológiai problémák és fogadtatásuk a tudományos körökben.

(Autoref.)

94/339

DALLMAN, D. - DRAPER, M. - SCHWARCZ, S.:
Electronic pre-publishing for worldwide access.
The case of high energy physics = Interlend.
Doc. Supply. 22. vol. 1994. 2. no. 3-7. p. Bibliogr.
17 tétel.

Világszerte elérhető elektronikus preprintek. A nagy energiájú részecskefizika példája

Elektronikus posta; Hozzáférhetőség; Szakirodalom -fizikai; Számítógép-hálózat

A nagyenergiájú fizika (High Energy Physics, HEP) területén dominálnak a preprintek, számuk eléri az évi 12 ezret. A preprintek közül sok számítógéppel készül és sok intézmény korlátozza a papíralapú preprintek terjesztését és inkább elektronikus faliújságokhoz (BBS) utalja a felhasználókat. Ahhoz, hogy tudatában legyünk új preprintek megjelenésének és áttekintésünk legyen az irodalomról, azaz csökkenjen a preprintek szürkeirodalom-jellege, naprakész bibliográfiai adatbázisra és teljes szövegű hozzáférésre vagy dokumentumszolgáltatásra van szükség. Ez egy-kétnaponkénti aktualizálást és a dokumentumok szabványosítását teszi szükségessé. Az Interneten elérhető BBS-ek domináns szerepet kezdenek betölteni.

Los Alamosban, az Egyesült Államokban dolgozták ki azt a szoftvert, amelynek segítségével a fájlokat maguk a felhasználók tehetik fel a BBS-ekre elektronikus levelezés útján. Egyszerű módszerrel kicserélhetők a preprintek javított változatai. A levelek fejlécéből nyerhetők bibliográfiai adatok és rövid kivonatok, amelyek segítségével visszakereshetővé válik az anyag. A felhasználók naponta kapnak jeladást az új anyagok beérkezéséről, ami megvalósítható olyan szerverekről is, amelyekre nem iratkoztak fel.

A HEP-TH elméleti és a HEP-PH fenomenológiai témájú BBS-ek Los Alamosban 1991-ben,

illetve 1992-ben indultak. BBS működik Stanfordban (SLAC) és a CERN-ben is, ahol tervezik kísérleti nagyenergiájú fizikával, valamint a részecskegyorsítókkal foglalkozó BBS beindítását is.

A hálózati együttműködést a HEP területén is akadályozza a szabványosítás hiánya. A legtöbb publikáció a de facto szabvánnyá vált TeX ingyenes szoftver segítségével készül. Remélhető, hogy a fizika területén megjelenő publikációkra vonatkozó ISO 12083 szabványt el lehet fogadtatni a HEP kutatói körében és be lehet építeni a TeX számtalan makrójába.

A CERN Clearing-House tervezet azt célozza, hogy a CERN preprint-adatbázis dokumentumai elérhetőek legyenek az ALICE bibliográfiai adatbázis útján az eredeti, géppel olvasható formájukban, továbbá PostScript formátumban. A papíron beérkezett anyagokat beszkennek és PostScript formátumban teszik hozzáférhetővé.

A TeX formában érkezett anyagok PostScript fájlkká való alakítását az Interneten történő fájlcserevel megosztja egymás között a SLAC és a CERN.

Az egyes dokumentumokat és azok (esetenként más, külső szervereken meglévő) összes verzióit összekapcsolják azok bibliográfiai leírásával. Aki a WorldWide Web felől éri el az ALICE adatbázist a dokumentum helyétől független hipertext-hálózatban navigálhat.

A BBS-ek működése kihagyja a tekintélyes folyóiratokban szokásos bírálati mechanizmust, ezért nem tekinthetők elektronikus folyóiratnak.

Mivel a preprinteket is védi a szerzői jog, a BBS-ek pénzügyi kihívást jelenthetnek a kiadóknak, akik egyelőre nem érvényesítik jogukat a preprint-fázisban, de általában megkövetelik hogy a végleges változatok ne legyenek nyilvánosan hozzáférhetőek.

(Koltay Tibor)

Lásd még 283-284, 301

A ismertettett cikkek forrásai:

- ABI-Tech. – ABI-Technik (DE)
Am.Libr. – American Libraries (US)
Aslib Proc. – Aslib Proceedings (GB)
Bibliotekarz – Bibliotekarz (PL)
Bibliotheksdienst – Bibliotheksdienst (DE)
Boll.Assoc.Ital.Bibl. – Bolletino Associazione Italiana Biblioteche (IT)
Buch Bibl. – Buch und Bibliothek (DE)
Bull.Bibl.Fr. – Bulletin des Bibliothèques de France (FR)
CD-ROM Prof. – CD-ROM Professional (CA)
Coll.Res.Libr. – College and Research Libraries (US)
Doc.Bibl. – Documentation et Bibliothèques (CA)
Documentaliste – Documentaliste (FR)
El.Libr. – Electronic Libraries (I)
IFLA J. – IFLA Journal (I)
Int.Inf.Libr.Rev. – International Information and Library Review (I)
Interlend.Doc.Supply – Interlending and Document Supply (GB)
J.Acad.Libariansh. – The Journal of Academic Librarianship (US)
J.Am.Soc.Inf.Sci. – Journal of the American Society for Information Science (US)
J.Inf.Sci. – Journal of Information Science (GB)
J.Libariansh.Inf.Sci. – Journal of Librarianship and Information Science (GB)
Knowl.Org. – Knowledge Organization (I)
Libr. Hi Tech – Library Hi Tech (US)
Libr.J. – Library Journal (US)
Libr.Rev. – Library Review (GB)
Libr.Technol.News – Library Technology News (US)
Libr.Trends – Library Trends (US)
Libri – Libri (I)
Man.Inf. – Management of Information (I)
Microcomp.Inf.Manage. – Microcomputer for Information Management (I)
Naučn.Teh.Bibl. – Naučnye i Tehničeskie Biblioteki (RU)
Newsl.Round Table Nat.Centres Libr.Serv. – Newsletter of Round Table National Centres and Library Services (I)
Online CDROM Rev. – Online & CDROM Review (I)
Polish Libr.Today – Polish Libraries Today (PL)
Poradnik Bibl. – Poradnik Bibliotekarza (PL)
Program – Program (GB)
Public Libr.J. – Public Library Journal (GB)
Public Libr.Q. – Public Library Quarterly (US)
Rev.Esp.Doc.Cient. – Revista Espanola de Documentación Científica (ES)
RQ – RQ (US)
Scientometrics – Scientometrics (I)
South Afr.J.Lib. Inf.Sci. – South African Journal of Library and Information Science (ZA)
VINE – VINE (GB)
Z.Bibliothekswes.Bibliogr. – Zeitschrift für Bibliothekswesen und Bibliographie (DE)